

Ключові слова: афоризм, топонім, дериват, стилістична функція.

Аннотація

В статті предложена характеристика типів топонимів, оттопонимних дериватів, представлених в афоризмах Р. Доценко. Топоними розглядаються як средство образования афористического хронотопа. Проанализированы особенности стилистического использования топонима „Украина”.

Ключевые слова: афоризм, топоним, дериват, стилистическая функция.

Summary

The article describes the types of toponyms, as well as toponyms derivatives that are used in aphorisms of R. Dotsenko. Toponyms are considered as the way of creating aphoristic chronotop. The peculiarities of stylistic use of toponym „Ukraine” are analysed.

Key words: aphorism, toponym, derivate, stylistic function.

УДК 811.161. 2'373.2

Терещенко Л. В.

Хмельницький національний університет

ОНИМИ В БАЙКАРСЬКІЙ СПАДЩИНІ МАРКІЯНА ШАШКЕВИЧА

Коло ономастичних досліджень сьогодні дедалі більше розширюється, поглиблюється теорія та практика вивчення власних назв у лінгвістичному ракурсі. У цьому аспекті досить потужним крилом ономастичних студій є літературно-художня ономастика (ЛХО). Незважаючи на те, що інтерес до власної назви в художньому тексті бере свої початки ще з античних часів [10, с. 108], і нині не спадає інтерес мовознавців до поетики оніма (В. М. Калінкін, Є. С. Отін, Ю. О. Карпенко), до смислового і функціонального навантаження пропріативів у художньому контексті, до інтелектуалізації поетичного тексту онімним матеріалом тощо.

Дослідження лінгвістів-ономастів (С. І. Зініна, В. М. Калінкіна, Ю. О. Карпенка, В. А. Кухаренко, Е. Б. Магазаника, В. Н. Михайлова, В. А. Никонова, Є. С. Отіна, М. Е. Рут, А. В. Суперанської,

М. М. Торчинського, О. І. Фоянкової, М. К. Фролова, Л. М. Щетініна та ін.) розширюють і теоретико-методологічну, і прикладну базу пропріальної лексики в контексті художніх творів різних жанрів. Так, до кола вивчення пропріального матеріалу потрапила художня проза (Л. О. Белей, Н. Я. Бияк, В. М. Галич, Ю. О. Карпенко, О. О. Усова, Л. Д. Шестопалова, О. П. Яцура та ін.), дуже багато дослідників акцентували свою увагу на поетичному тексті (Ю. О. Карпенко, М. Р. Мельник, Т. М. Можарова, Л. П. Петрова та ін.). Вони у лінгвістичному розрізі розглядаються як система, як засіб образності, як текстотвірний чи стилетвірний елемент, як ознака ідіостилу письменника, як характерне відображення епохи чи навіть як засіб насичення, інтерпретації, стилізації і сприйняття тексту.

Однак вважаємо, що онімний простір мови художніх творів залишається ще й досі неповним, оскільки не всі жанри охоплені дослідниками. Тому вивчення ономастикону байки як жанру взагалі і української байки зокрема бачиться **актуальним** і перспективним у контексті розширення й розвитку сучасної української ЛХО в цілому. Виходячи зі сказаного, зазначимо, що байкарська спадщина Маркіяна Шашкевича – одного з натхненників, організаторів і лідерів „Руської трійці”, західноукраїнського пророка, письменника, поета, зачинателя нової української літератури в Галичині, ініціатора видання альманаху „Русалка Дністровая” (1837), культурно-громадського діяча, речника відродження західноукраїнських земель – заслуговує на увагу з боку лінгвістів, зокрема ономастів, оскільки перспективою наших досліджень є створення цілісної картини онімного простору української байки XVII – XIX ст.

Загалом у творчій спадщині Маркіяна Шашкевича знайдено 32 байки. У контексті усієї його літературної творчості байки – це своєрідні моральні повчання, адресовані читачеві. Ономастикон цих творів не особливо насичений чи різноплановий, швидше навпаки, однорідний. В основному серед героїв байок діють представники тваринного світу, хоча й трапляється дійові особи-люди, речі, явища природи чи окремі предмети. Зауважимо, що у виданні [7] всі назви героїв твору зафіксовані з малої букви, що продиктоване, мабуть, загальним підходом до правописних норм саме того періоду (60-ті рр. XIX ст.). Але в антологіях української байки пізніших часів, знаходячи, зокрема, і твори М. Шашкевича, ми фіксуємо вже написання дійових осіб кожної байки з великої літери. Тому дозволимо

собі відійти від надрукованого матеріалу в частині найменувань героїв у кожній байці і подавати їх за правилами правопису власного імені з великої літери. **Метою** нашої роботи є дослідження ономастикону всіх байок Маркіяна Шашкевича, зокрема й заголовків (бібліонімів), які теж є пропріативами, оскільки дають назву кожному творові.

В ономастичних студіях увага до заголовків стає досить вагомим елементом їх дослідження як одного з різновидів онімів, що засвідчено в багатьох наукових роботах (В. А. Кухаренко, наприклад, вважає заголовок першим сегментом тексту, що завжди має найбільше функціональне навантаження і впливає на увесь текст [4, с. 125]). Етимологію заголовків творів різних авторів у синхронії та діяхронії з'ясовує у численних наукових працях Ю. О. Карпенко [1; 2; 3]; як семантичний та естетичний досвід, на основі якого відбувається декодування поетичного твору, розглядає заголовки А. К. Мойсієнко [6]. Така увага до заголовка пояснюється, очевидно, розумінням його як різновиду номінації в художньому тексті, без якої літературний твір втрачає свою самостійність, оригінальність, перестає вирізнятися як взагалі, так і в контексті кожної епохи зокрема [11, с. 103].

Зважаючи на прийнятий у теоретичній ономастиці поділ пропріативів на менші структурні одиниці з урахуванням їх номінативного характеру, денотативного значення, конотацій тощо, ми, услід за Н. В. Подольською, об'єднуємо власні назви тих об'єктів, які не мають безпосереднього відношення до матеріальної сфери діяльності людини, навколо поняття **ідеоімі** [8, с. 61]. Такі пропріативи, маючи денотати в розумовій, ідеологічній, художній сферах людської діяльності, розмежовуються на **артіонімі** – власні назви творів образотворчого мистецтва [8, с. 38], **бібліонімі** – найменування будь-яких писемних творів [8, с. 42], **гемеронімі** – власні назви періодичних видань [8, с. 46], **поетонімі** – один з найбільших розрядів онімів, що функціонують у художньому контексті [8, с. 42], **геортонімі** – найменування святкових днів, пам'ятних і знаменних дат тощо [8, с. 48], **документонімі** – власні назви документів [8, с. 61], **хрононімі** – найменування історично вагомих відрізків часу [8, с. 147] тощо. Взнявши за основу визначення терміна **бібліонім** [8; 9], ми саме так розглядаємо заголовки байок Маркіяна Шашкевича і визначаємо їх як складову об'єкта нашого наукового дослідження.

Заголовків існує багато, вони надзвичайно різноманітні, – вважає Ю. О. Карпенко. До створення загальної теорії заголовка ономастам ще далеко, але накопичення конкретних спостережень і з'ясування окремих закономірностей наближають до цієї мети [2, с. 145 – 147]. За Ю. О. Карпенком, практично всі заголовки художніх творів, називаючи образ, образу не містять. Художня значущість заголовків такого типу у виділенні одного з персонажів, у авторській акцентуації [2, с. 145 – 147].

Заголовки байок як жанру певною мірою відповідають такому визначенню, хоча в основному, на нашу думку, вони стають образним метафоризованим втіленням структури і змісту байки. Зважаючи на те, що заголовки байок – це (як і будь-які інші заголовки писемних творів) специфічні мовні одиниці, що мають відмінну від загальних назв семантику, різні способи творення, диференційні особливості словозміни, правопису і морфемної структури, маємо на меті розглянути їх склад, мотивацію, структуру, організуючу роль у тексті тощо. Спостереження за структурою твірних основ дає нам змогу констатувати, що абсолютно всі біблійніми у байках Маркіяна Шашкевича – це відапелативні утворення, в основі яких лежать загальні назви людей, тварин, комах, риб, птахів, окремих предметів, природних явищ тощо. У зв'язку з цим можемо виділити декілька класів біблійних, зокрема:

1) **відзоолексемні** пропріативи („Собака і Козут”, „Лис і Вовк”, „Воли”, „Пчола і Горлиця”, „Дві Ворони”, „Вуж і Їж”, „Шука і Карась”, „Ворона і Рак”, „Баран і Віл”, „Олінь і Бик”, „Лебедка і Ворони”, „Лев і Медвідь” та ін.) Це найбільша група біблійних. Із 32 байок 23 містять зоолексеми, а це майже 72 % від загальної кількості вибраних одиниць. Характерною особливістю таких біблійних є використання у ролі пропріативів загальних назв тварин, і в основному це назви власне українські, передані тими правописними нормами, якими послуговувалися видавці „Русалки Дністрової”: беручи за основу фонетичний правопис, за принципом „пиши, як чуєш, а читай, як видиш”. Такі відзоонімі назви зазвичай функціонують не лише у складі заголовків, а й використовуються для позначення дійових осіб у текстах байок, тобто фактично простежується трансформація апелативів у апелативоніми, що є характерною рисою мови байок взагалі, і байкарська спадщина Маркіяна Шашкевича не є в цьому сенсі винятком.

Можливе і більш детальне структурування бібліонімікону М. Шашкевича із зоолексемними компонентами на низку підгруп: а) найменування, до складу яких входять назви **диких тварин** „*Лис і Вовк*”, „*Лев і Медвідь*”, „*Вовк в овечій кожі*”, „*Вуж і Їж*” та ін. (усього 7 заголовків, що становить 21,9 % від усіх заголовкових комплексів); б) пропріативи, що утворилися від **орнітолексем** – назв **диких птахів**: „*Лебідка і Ворони*”, „*Жаворонок і его діти*”, „*Перепілка в сіті*”, „*Пчола і Горлиця*” тощо. Тут маємо 8 вживань у заголовках орнітолексем, а це 25 % у кількісному співвідношенні); в) власні назви, утворені від загальних найменувань **свійських тварин**, як-от: „*Баран і Віл*”, „*Собака і Козут*”, „*Пес з м'ясом*” – 5 бібліонімів (15,6 %); г) заголовки, що містять орнітолексеми на позначення **свійських птахів**: „*Собака і Козут*” – всього одне вживання (3 %); д) оніми, мотивовані апелюваннями – назвами **земноводних**: „*Діти і Жаби*”, „*Вуж і Їж*”, „*Щука і Карась*”, „*Ворона і Рак*” і т. ін. Таких заголовків 6, відповідно, 18,8 %; е) пропріативи у складі заголовків, які походять від назв **комах**: „*Пчола і Горлиця*” – один випадок (3,1 %).

2) бібліоніми, що походять від **персоноапелювативонімів**: „*Трубар*”, „*Дикий і Сільський Чоловік*”, „*Кривий і Сліпий*” – всього 6 заголовків (9 слововживань). Це 18,6 % від вибраних заголовкових одиниць;

3) бібліоніми, що містять назви рослин – **відфітолексемні** утворення – не дуже широко представлені в байках Маркіяна Шашкевича. Маємо дві байки, заголовки яких містять фітолексеми: „*Дуб і Тростина*” та „*Сливка*” (6,3 %);

4) **відпредметні** бібліоніми, чи **відхрематонімні**, – представлені всього одним заголовком: „*Плішка і Соловій*”, у складі якого фігурує онім **Плішка** (‘клинець, який забивається для укріплення чого-небудь’);

5) одиничним є бібліонім, складений із двох **космонімів**: „*Сонце і Земля*”, де один компонент – астронім (**Сонце**), а другий – планетонім (**Земля**) [9] (3,6 %);

6) **гідроніми**, утворені від загальних назв: „*Потік і Ріка*” – одиничне вживання двох таких пропріативів у одній байці (3,6 %).

Дериваційна структура бібліонімів є досить простою. Власне, майже усі заголовки утворені лексико-семантичним способом, в основному його синтаксичним різновидом („*Дуб і Тростина*”, „*Щука і Карась*”, „*Олінь і Бик*”) і епізодично – шляхом плюралізації („*Воли*”, „*Діти і Жаби*”). За

структурою бібліоніми можна класифікувати, взявши до уваги кількість компонентів, які складають власну назву. Відповідно, з масиву досліджуваного матеріалу можемо виділити такі структурні типи заголовків: 1) **прості** (один компонент), представлені не дуже великою кількістю – всього 3 байки („*Воли*”, „*Трубар*”, „*Сливка*”), що становить 9,4 % від усіх заголовків; 2) **складені** (дво- та трикомпонентні) – словосполучення й речення, які становлять переважну більшість серед вибраних для аналізу заголовків – 29 бібліонімів (90,6 %): „*Лис і Вовк*”, „*Лебедка і Ворони*”, „*Дикий і сільський Чоловік*”, „*Перепілка в сіті*”, „*Ворона в павинім пір'ї*” та ін.

Серед цих 29 складених бібліонімів виділяються словосполучення **сурядні** („*Кривий і Сліпий*”, „*Вуж і Їж*”, „*Ворона і Рак*”, „*Пчола і Горлиця*”) і **підрядні** („*Вовк в овечій кожі*”, „*Багатий Скупець*”, „*Перепілка в сіті*”, „*Двоє Голуб'ят*”). За типом **сурядних** словосполучень побудовані 22 заголовки (68,8 %). Тут переважають двокомпонентні одиниці, поєднані єднальним сполучником **і**: „*Собака і Козут*”, „*Ласичка і Голуб*”, „*Олінь і Бик*”, „*Баран і Віл*”, „*Плішка і Соловій*”, „*Потік і Ріка*” тощо. Проте є і трикомпонентні сурядні структурні утворення, де третій компонент – означення до одного з компонентів: „*Пан і Собака его*”, „*Жаворонок і его діти*”, „*Щука і маленька Рибка*”. Морфологічна структура сурядних словосполучень в основному репрезентована типом **‘іменник у Н. в. однини + іменник у Н. в. однини’**, лише два бібліоніми мають будову **‘іменник в Н. в. однини + іменник з присвійним займенником у Н. в. однини’** („*Пан і Собака его*”, „*Жаворонок і его діти*”), а один заголовок має таку тричленну будову: **‘іменник в Н. в. однини + іменник з прикметником у Н. в. однини’** („*Щука і маленька рибка*”). Ще один заголовковий комплекс – **‘субстантив + субстантив’** („*Кривий і Сліпий*”). Частина заголовків (5 одиниць; 15,6 %) мають синтаксичну будову бінарного підрядного словосполучення: за типом **‘прикметник + іменник’** – „*Багатий Скупець*”, за типом **‘числівник + іменник’** – „*Двоє Голуб'ят*”, „*Дві Ворони*”, за типом **‘іменник + іменник з прийменником’** – „*Пес з м'ясом*”, „*Перепілка в сіті*”. Окрім того, тричленими є бібліоніми **підрядного** типу, де до одного іменника приєднано по два означення, які між собою поєднані сурядним єднальним сполучником **і**: **‘прикметник + прикметник + іменник’** („*Старий і молодий Лис*”, „*Дикий і Сільський*

Чоловік”). До складених тричленних підрядних словосполучень відносимо назви байок „*Вовк в овечій кожі*” та „*Ворона в павинім пір’ї*”.

У більшості випадків тексти байок засвідчують метафоризацію загальної назви і утворення онімів-омографів на кшталт *Ріка-ріка*, *Баран-баран*, *Вуж-вуж* тощо, оскільки герої байки – тварини, рослини, речі – розмовляють, рухаються, думають як люди. Простеживши мотиваційні відношення між пропріативами-заголовками і денотатами, можемо констатувати, що переважна більшість бібліонімів мають мотивацію за дійовими особами, які функціонують у текстах байок. Це пояснюється, звичайно, специфікою байки як жанру.

На думку Ю. О. Карпенка, заголовків на основі загальних назв, які вжиті тільки у прямому значенні, дуже мало. Зате такі заголовки, де пряме значення взагалі відсутнє, а на перший план виходить тільки образне уявлення, досить поширені. Заголовки – це яскрава, багатопланова метафора великої сили [1, с. 36 – 41]. Так чи інакше, але заголовки байок Маркіяна Шашкевича і прямо, і метафоризовано, асоціативно відображають основну сюжетну лінію твору, називаючи персонажів – учасників дійства. А от мораль байки – це вже висновок автора або самого читача, і цей висновок в основному не передбачає називання того чи іншого героя, а є короткою настановою автора.

Слід зазначити, що письменник не обмежується в текстах лише повторенням тих байкопоетонімів, які звучать у назві твору. Так, в окремих байках бачимо їх синонімічну заміну: у творі „Дуб і Тростина” для найменування *Тростини* натрапляємо ще й на такі лексеми, як *Трость* („– Най-но буря настане.., – одповіла *Трость* і замовкла”¹ [101]), *Стебло* („–Що ти, тлінне *Стебло*, – гулив Дуб *Тростину*” [101]; в байці „Двоє Голуб’ят” – морфологічний синонім-демінутив *Голуб’ятко* („*Але надармо, ліниве Голуб’ятко не слухало...*” [102]). На позначення дійових осіб у байці „Кривий і Сліпий” зустрічаємо *Хромий* (замість *Кривий*): „*Хромий боявся брести, щоб не впав...*” [103], а в тексті твору „Дикий і Сільський Чоловік” пропріатив *Сільський* замінено іменником *Селянин*: „*Селянин зачерпнув ложкою і знова продував...*” [104]. У байці „Собака і Когут” використано поруч синоніми *Когут і Півень* – діалектна і літературна назва свійської птиці: „*Собака і Когут вандрували разом*”

¹Тут і далі ілюстрації з байок цитуємо за [7], в дужках вказуючи тільки сторінку.

[98]; „– *Поговори перше з воротарем, – одповів Півень...*” [98]. Так само у заголовку байки „Пес з м'ясом” фігурує лексема ‘пес’, а в тексті байки – **Собака і Пес**. У заголовку байки „Ласичка і Голуб” маємо орнітолексеми ‘голуб’ у формі іменника чоловічого роду, а в контексті байки – **Голубка** – дійова особа названа іменником жіночого роду. Подібна ситуація розгортається і в байці „Лебедка і Ворони”, де в заголовку онім – іменник жіночого роду (**Лебедка**), а в тексті маємо і **Лебедка**, і **Лебедь**: „*Водюю плила Лебедка біла...*” [107], „*І стали (Ворони) згори (болото) мітати, Білу Лебедку нуряти*” [107], „*А Лебедь з дурних сміявся...*” [107]. Серед дійових осіб байки „Діти і Жаби” ми фіксуємо і пропріатив **Діти**: „*Діти, Діти, лишіть тебе бити*” [107] і маємо відапелятивний онім ‘**Хлопці**’ „*Щодень звечора Хлопці сюда-туда бігали...*” [107].

Зіставивши біблійні і оніми тексту байок, зауважуємо, що в більшості випадків дійові особи байки названі такими ж „іменами”, які винесені автором у заголовки. Така відповідність простежується в 22 байках: „Трубар”, „Щука і маленька Рибка”, „Діти і Жаби”, „Лис і Вовк”, „Пан і Собака его” та ін. Але в 10 байках наявні й інші дійові особи, окрім названих у заголовку. Так, у байці „Собака і Когут” учасником подій стає ще й **Лис**: „*Лис, го зачувши, прибіг...*”, „*Скоро Лис приступив до дупла...*” [98]. Багатого Скупця з однойменної байки повчає його безіменний Сусіда („– *Дам тобі раду, – одповів Сусіда...*” [98]. Непрямим учасником подій у байці „Сонце і Земля” є **Облаки**: „*Жалкувалася Земля перед Сонцем на Облаки...*” [99]. У байці „Вовк в овечій кожі” маємо серед дійових осіб, окрім названого в заголовку **Вовка, Овчаря і Сусідів**: „*Сусіди, видячи тебе, ... питалися Овчаря...*”, а от в байці „Сливка” головними учасниками діалогу є **Дитина і Тато** (інший відапелятивонім у тексті – **Отець**): „– *Тату, – сказала Дитина, – коли верх такий добрий, то середина має бути ще солодша? – Посмотри, – одповів Отець і розтовк кістку*” [100]. Натомість заголовок „Сливка” зовсім не вказує на героїв тексту, а є просто назвою ягоди, уособленням того, про що читаємо в моралі: „*Не в одного-то на язиці мід, а в серці їдь*” [100] – підсумовує автор, розповівши про те, що **Дитині** сподобалася солодка сливка, і вона вирішила, що середина (тобто кістка) мусить бути ще солодшою. Але коли її **Тато** розколов кістку, то **Дитина** на смак відчула, яка гірка та середина.

Інша байка „Воли” в тексті своєму має відапелятивні імена **Воли** та **Господар**: „*Не хтіли Воли з весни в ярмі ходити... Господар взими, не*

маючи що їсти, порізав воли і поїв” [99]. У байці „Жаворонок і его діти” названо ще таких дійових осіб: *Діти* (пташата жайворонка) та їхня *Мати, Господар*, його *Сусіди* та *Приятелі, Син*. Як бачимо, заголовковий комплекс не вичерпує онімів, присутніх у тексті і цієї байки. На героїв байки нібито й вказує заголовок „Ворона в павинім пір’ї”, де, крім *Ворони*, зустрічаємося з *Павичами*, які „поронили пір’я”, *Павами*, які „постерігши обман”, висмикали з *Ворони* і своє пір’я, і „питоме Воронине” [101]. „Перепілка в сіті” – розповідь про пташку, яка потрапила в тенета і ладна віддати чуже життя заради свого порятунку. Тут справедливою силою виступає *Чоловік* (інша його назва в тексті – *Птичник*), який вважає, що *Перепілка* має конче вмерти, „бо-сь хотіла свої сестриці обманити і зрадити” [103]. Окрім *Лева і Медведя*, у байці „Лев і Медвідь” наявні ще *Серня* й *Лисиця*. *Серня* вполювали *Лев* і *Медвідь*, але поки вони намагалися урвати кожен для себе ціле *Серня, Лисиця* вкрала їхню здобич. „Де два вадяться, третій ся радує”, – підсумовує Маркіян Шашкевич народною мудрістю [104].

Простеживши за пропріативами в байках Маркіяна Шашкевича і проаналізувавши їх типологію, можемо сказати, що в жодному з текстів ми не вилучили власне антропонімів, зоонімів чи будь-яких інших власних найменувань (окрім *Земля* і *Сонце*), які би були генетично онімами, а не відапелятивними утвореннями. Переважна кількість онімів у текстах творів, як і в заголовках, має відзоолексемне походження: *Собака, Козут, Горлиця, Ворони, Лебідка, Лебедь, Лев, Медвідь, Лисиця, Жаби, Соловій, Баран, Яструб* тощо. У 27 байках діють саме звірі, птахи, комахи, земноводні (54 слововживання), які в алегоричних образах передають або характер людини, або її вчинки, а на основі аналізу цих дій, характерів, вчинків вимальовується і формулюється мораль байки.

Серед назв осіб ми натрапляємо тільки на відапелятивоніми, на кшталт *Чоловік, Діти, Хлопці, Дитина, Господар, Овчар, Кривий, Сліпий, Хромий*, де поруч з іменниками в називному відмінку однини фігурують плоральні форми (*Діти, Хлопці*), субстантиви-квалітативи (*Кривий, Хромий, Сліпий*). Називаючи осіб, автор то послуговується іменниками-назвами осіб без їх характеристики, як-от: *Чоловік, Дитина, Господар*, то вказує на певні родинні стосунки (*Дитина, Мати, Тато, Отець*), то онімізує апелятивназви осіб за професією чи родом занять (*Овчар, Птичник, Трубар, Стрілець*), то вказує на соціальний стан героя (*Селянин, Дикий Чоловік*,

Сільський Чоловік, Багатий Скупець, Скупий Багач), а то на окремі риси характеру (*Скупець, Скупий*). Фіксуємо й оніми, які дають характеристику фізичного стану або стану здоров'я (*Кривий, Хромий, Сліпий*). Нами виділено у 9 байках 22 вживання таких пропріативів.

Серед усіх відапелятивонімів назв рослин маємо не так багато фактів використання: 6 онімів у двох байках „Дуб і Тростина” та „Сливка”. З класу онімів-назв речей чи предметів – **хрематонімів** – ми виділили тільки одне вживання **Плішка**, яке, власне, фігурує і в назві твору, і в тексті байки „Плішка і Соловій”. Поодинокими найменуваннями, які співвіднесені з назвами об'єктів і явищ природи (4 слововживання) є відапелятивоніми **Вихор** (байка „Дуб і Тростина”), **Облака** („Сонце і Земля”), а також **Ріка** та **Потік** (байка „Потік і Ріка”). Власні імена-космоніми Земля і Сонце (байка „Сонце і Земля”) – єдині пропріативи, які є власними назвами і за походженням, і за денотатно-номінативною структурою.

Відібраний і проаналізований нами онімний матеріал байок Маркіяна Шашкевича дає підстави стверджувати, що найбільш часто в байках функціонують ті самі оніми, які заявлені автором у заголовках. Це зайвий раз підтверджує думку, що заголовок певним чином сигналізує про свою співвіднесеність з інформацією всього тексту, в заголовкові водночас може формулюватися проблема, що згодом розгортатиметься в тексті, та розв'язання цієї проблеми, саме це робить заголовок виразником головного або глибинного у творі [5, с. 79]. Однак у багатьох творах засвідчене розширення тематичних, семантичних, структурних меж байкопоестонімів, і це природно, оскільки текст – значно ширша функціональна одиниця, а текстові пропріальні одиниці мають більш об'ємне функціональне призначення, певну стилістичну мету, різнопланові жанрові особливості та прагматичні настанови тощо.

До розряду байкопоестонімів здатні переходити загальні назви, більш того, саме вони стають основними елементами називання героїв байки – тварин, речей, явищ природи, просторових орієнтирів чи об'єктів. Саме відапелятивоніми утворення виконують у байках і диференційну, і художньо-стилістичну функцію, часто називаючи не власне героя, не індивід, а його тип. Таким чином, оніми в байках беруть участь у створенні образу, не просто розкриваючи ту чи іншу рису, але й даючи характеристику названому, яка іноді міститься в денотативній природі використаної лексики, а іноді автор байки акцентує увагу на конотативних нашаруваннях.

Незважаючи на невеликий обсяг тексту, байки Маркіяна Шашкевича безумовно становлять цікавий матеріал для вивчення їх онімного простору, що дасть можливість у перспективі включити проаналізований матеріал до більш системного дослідження ономастикону української байки в цілому.

Список використаної літератури

1. Карпенко Ю. А. Заглавия произведений В. П. Катаева (ономастические наблюдения) / Ю. А. Карпенко // Русское языкознание. – К., 1988. – Вып. 17. – С. 36 – 41.

2. Карпенко Ю. А. Образный смысл слова, вынесенного в заглавие художественного произведения / Ю. А. Карпенко // Семантика мысли и текста (К проблеме изучения русского языка в союзных республиках). – Кировоград, 1987. – С. 145 – 147.

3. Карпенко Ю. О. Про назву творів Л. Костенко / Ю. О. Карпенко // Культура слова. – Вип. 41. – К., 1991. – С. 13 – 22.

4. Кухаренко В. А. О системном характере антропонимии национальной художественной литературы / В. А. Кухаренко // VI республ. ономастична конфер.: тези доповідей і повідомлень : у 2 т. – Одеса, 1990. – Т. 1 : Теоретична та історична ономастика. Літературна ономастика. – С. 124 – 125.

5. Магазаник Э. Б. Название / Э. Б. Магазаник // Краткая литературная энциклопедия / ред. А. А. Сурков. – М. : Советская энциклопедия, 1968. – Т. 5. – С. 79.

6. Мойсієнко А. К. Віршовий текст як динамічна структура (із спостережень над поезією Яра Славутича) / А. К. Мойсієнко // Мовознавство. – 2002. – № 2 – 3. – С. 3 – 9.

7. Письменники Західної України 30 – 50-х років XIX ст. : [антологія / сканування та обробка: <http://litopys.kiev.ua/> <http://litopys.org.ua/>] – К., 1965. – С. 549 – 627. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/zahpysm/zah.htm>

8. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1988. – 192 с.

9. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 548 с.

10. Фомин А. А. Литературная ономастика в России: итоги и перспективы / А. А. Фомин // Вопросы ономастики. – 2004. – № 1. – С. 108 – 120.

11. Фоянкова О. И. Имя собственное в художественном тексте : [учебное пособие] / О. И. Фоянкова. – Л. : ЛГУ, 1990. – 103 с.

Анотація

Стаття продовжує цикл публікацій автора з питань української байкопоетоніміки XVII – XIX ст. Тут розглядаються власні назви в байкарській спадщині Маркіяна Шашкевича, чия творчість є невід’ємною складовою в контексті української літературної байки.

Ключові слова: *онім, байконім, байкопоетонім, бібліонім, персоноапелятивонім, онімізація.*

Аннотация

Статья продолжает цикл публикаций автора по вопросам поэтонимов украинской басни XVII – XIX вв. Здесь рассматриваются имена собственные в баснях Маркиана Шашкевича, чье творчество является неотъемлемой составляющей в контексте украинской литературной басни.

Ключевые слова: *оним, байконим, байкопоетоним, библионим, персоноапелятивоним, онимизация.*

Summary

The article continues a series of publications by the author on the poetonyms Ukrainian fables XVII – XIX centuries. Here we consider the proper names in the fables of Marcian Shashkevycha whose work is an integral component in the context of the Ukrainian literary fable.

Key words: *onym, baykonym, baykopoeonym, biblionym, personoapelyativonym, onymizatsiia.*

УДК 811.111’373.22

Ткаченко Г. В.
*Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова*

ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ХРЕМАТОНІМІВ У ДРУГОМУ КОЛІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ХРЕМАТОНІМНОГО ФРЕЙМУ

Наступна стаття присвячена вивченню головних компонентів індивідуального хремадонімного фрейму, що репрезентують англійські хремадоніми в картині світу носія англійської мови.

Мета статті полягає у з’ясуванні когнітивної природи хремадонімів II кола індивідуального хремадонімного фрейму та особливостей їх існування у ментальному лексиконі носіїв англійської мови. Об’єктом